

Федько Олеся, ст. V курсу юридичного факультету; науковий керівник – к.ю.н, доцент Дума В. В. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Анотація. *В статті досліджено сучасний стан захисту права інтелектуальної власності. Охарактеризовано найбільш проблемні питання зазначеної сфери. Запропоновано напрями вдосконалення правового захисту інтелектуальної власності.*

Ключові слова: *інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, цивільне право, захист права інтелектуальної власності.*

Аннотация. *В статье исследовано современное состояние защиты прав интеллектуальной собственности. Наведена характеристика наиболее проблемные вопросы обозначенной сферы. Предложены направления совершенствования правовой защиты интеллектуальной собственности.*

Ключевые слова: *интеллектуальная собственность, право интеллектуальной собственности, гражданское право, защита права интеллектуальной собственности.*

Annotation. *The article shows the current state of protection of intellectual property rights. The most problematic aspects of this sphere are characterised. The ways of improving legal protection of intellectual property rights are defined.*

Keywords: *intellectual property, intellectual property right, civil law, protection of the intellectual property.*

Одним з найголовніших показників рівня розвитку будь-якого суспільства завжди є увага, яку приділяють у ньому культурі, науці, техніці й технології. Від інтелектуального рівня суспільства й рівня його культурного розвитку в кінцевому підсумку залежить і успіх вирішення проблем, що стоять перед ним. В своєю чергу, культура, наука, техніка та технологія можуть ефективно розвиватися тільки за наявності відповідних умов, включаючи й правовий захист.

Культура, науково-технічний рівень виробництва, ефективність економіки, соціально-економічний прогрес у цілому, а також добробут суспільства значною мірою залежать від рівня та ефективності творчої діяльності в цьому суспільстві. Без перебільшення можна сказати, що творча діяльність людей є наймогутнішим чинником розвитку цивілізації. У наш час людина

постійно стикається з інтелектуальною власністю сама цього не підозрюючи. Ми читаємо книжки, дивимось кінофільми, слухаємо музику, і це є незначною частиною того, що охоплює інтелектуальна власність. Саме тому всебічне вивчення цього питання є необхідним і актуальним у наш час.

Теоретичним та практичним проблемам правового захисту інтелектуальної власності присвятили роботи такі вітчизняні й зарубіжні вчені та практики: Ч. Азімов, І. Безклуб, М. Богуславський, Ю. Бошицький, О. Дзера, А. Довгерт, Р. Дробов'язко, В. Жаров, В. Калятін, О. Кохановська, Ю. Носік, О. Пастухов, О. Підпригорою, О. Підпригорою, О. Сергєєвим, С. Харитонов, Р. Шишка та О. Штефан. Проте нині Україні відчувається недостатність спеціальних монографічних праць.

Метою нашої статті є дослідження особливості правової регламентації захисту права інтелектуальної власності.

Сьогодні в умовах євроінтеграційних прагнень України приділяється особлива увага питанню правової охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, адже світовий бізнес вже давно оцінив значення і важливість самої природи інтелектуальної власності та її об'єктів, їх охорони та захисту. Тому захист об'єктів інтелектуальної власності нині набуває особливого значення. Хоча система захисту права інтелектуальної власності в Україні й відповідає міжнародним стандартам, але є вкрай недосконалою. Чинні законодавчі акти про інтелектуальну власність на об'єкти промислової власності, у тому числі й Цивільний кодекс України, не містять надійної і ефективної системи захисту прав, оскільки кожний закон про той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності передбачає свої заходи захисту права на цей об'єкт [1]. Вони не завжди узгоджені між собою, суперечливі й не становлять єдиної системи заходів захисту права інтелектуальної власності.

Останнім часом в нашій країні стосовно інтелектуальної сфери в різних колах все частіше використовується поняття інтелектуальної безпеки. І хоча воно знаходиться у стадії формування, під цим поняттям найчастіше розуміють стан захищеності інтелектуальної сфери країни. Поява цього поняття – наслідок поступового усвідомлення суспільством важливості інтелектуальних об'єктів для гармонійного розвитку держави та забезпечення її конкурентоспроможності на світовій арені.

Актуальним залишається питання врахування інтелектуальної власності у вартості промислових підприємств України, у зв'язку з чим така вартість практично занижена майже на 50–80 %. Таким чином, внаслідок приватизації власники підприємств отримують додаткову вартість за рахунок об'єктів права інтелектуальної власності (далі – ІВ) на невраховану інтелектуальну складову, що була створена колективами вчених та інженерів, праця яких у процесі приватизації знецінюється, а держава втрачає потенційні фінансові надходження до бюджету. Частка нематеріальних активів у собівартості

української продукції не перевищує 0,5–1,5 %, що значно менше порівняно з провідними в економічному розвитку країнами світу [2].

Проте, більшість вітчизняних фахівців у галузях права та економіки не розуміють ще повною оцінити внесок об'єктів інтелектуальної власності у процес виробництва і реалізації конкурентоспроможної продукції в ринковій економіці можна за умови їхньої правової охорони. Від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього, у свою чергу, – перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки у XXI столітті – економіки, що базується на знаннях.

Водночас, охорона права інтелектуальної власності, у тому числі його захист, повинні відповідати сучасним вимогам, бути демократичними, легкодоступними, прозорими тощо. Спрямовані на охорону промислової власності закони повинні ефективно забезпечувати моральні та економічні права авторів на результати інтелектуальної діяльності, стимулювати творчу активність людей, відповідно до державних інтересів застосувати її результати, а також заохочувати чесну торгівлю. Тому охорона прав на об'єкти промислової власності існує сьогодні в усіх країнах світу.

Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень техніки і технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та найбільшої віддачі [3].

Зростання ролі й значення інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності зумовлює необхідність посилення ефективності їх правової охорони і захисту. Як відомо, законодавство України у сфері інтелектуальної власності створювалося в умовах її незалежності, майже з чистого аркуша. Це законодавство сьогодні ще не позбавлене окремих істотних недоліків, прогалин, суперечливих положень, деякі його норми не узгоджені між собою тощо. Законодавець постійно шукає шляхи і способи приведення його до світових стандартів та іншого удосконалення, адже від належної, надійної та ефективної правової охорони інтелектуальної власності залежить рівень соціально-економічного розвитку України і, в кінцевому результаті, добробут народу. Тому проблеми правотворення, науково-теоретичний аналіз законодавства України про інтелектуальну власність і розробка цілісної інтелектуально-правової концепції правового статусу творця інтелектуальної власності та його правонаступників, яка б забезпечила успішний розвиток інтелектуальної діяльності, захист результату інтелектуальної власності та їх надійну охорону, є дійсно важливим.

Неспроможність забезпечити належний захист прав власності негативно впливає на імідж України як економічного партнера і за умов несприятливого

клімату для інвестування обумовлює низький показник високотехнологічного експорту на душу населення, за яким Україна відстає майже вдсятеро від середньосвітового значення. Основні претензії західних партнерів до України стосуються: охорони комп'ютерного забезпечення і баз даних, аудіовізуальної продукції, фармацевтичних препаратів, захист від недобросовісної конкуренції, охорона знаків для товарів і послуг [1].

Істотним недоліком вітчизняної системи захисту інтелектуальної власності є її низька ефективність. Порушники права інтелектуальної власності не бояться застосування до них встановлених чинним законодавством санкцій, адже вони є незначними. Інколи доходи від неправомірного використання чужого об'єкта промислової власності перевищують встановлені санкції у сотні разів, з лихвою перекриваючи понесені правопорушником витрати.

Сьогодні причина більшості порушень прав інтелектуальної власності має економічний характер і лежить у монополії цього права. Тільки монополіст – праволоділець має абсолютні права на конкретний об'єкт інтелектуальної власності, володіє правом на використання такого об'єкта, має можливість монополювати встановлювати завищені ціни не лише на об'єкт інтелектуальної власності, а й на товар, в якому втілений такий об'єкт. Порушники прав інтелектуальної власності, здійснюючи продаж контрафактних товарів, намагаються отримати більші прибутки внаслідок проведення демпінгової цінової політики. Так, зменшуючи ціну на контрафактну продукцію і збільшуючи обсяги виробництва, вони можуть отримувати додаткові доходи, у той час, як правовласники такої можливості не мають. Саме тому заходи цивільної, адміністративної і кримінальної юридичної відповідальності не можуть дати позитивних наслідків без врахування дії економічних законів. Тому інтелектуальна власність може виступати не тільки двигуном, а й певним гальмом для суспільного розвитку. Підтвердженням цього є те, що інтелектуальна власність, починаючи з продуктів харчування, ліків, технічних засобів, технологіями та Інтернет впливає на розвиток суспільства. А права інтелектуальної власності по суті тільки забезпечують децентралізовану систему інновацій у науці та культурі.

У контексті зазначеного вбачається доцільним розглянути пріоритетні напрями правотворення у сфері інтелектуальної власності країни. *Перший напрям* – удосконалення нормативно-правової бази інтелектуальної власності та механізмів захисту прав у цій сфері. Потреба правотворення у цьому напрямі пов'язана з необхідністю реформування управління інтелектуальною власністю та викликана потребою адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Відповідно, вітчизняне законодавство з питань інтелектуальної власності необхідно привести у відповідність до

Цивільного кодексу України, а також у відповідність з усталеними міжнародними нормами у сфері інтелектуальної власності.

Другий напрям – удосконалення процедур захисту прав авторів та володільців виключних прав інтелектуальної власності. Правотворення в цьому напрямі потребує забезпечення ефективного державного контролю та координації дій правоохоронних і контролюючих органів щодо боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності. Європейський досвід стимулює створення спеціалізованого патентного суду для розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, а також запровадження альтернативних способів вирішення спорів, розробки єдиної методики проведення судових експертиз у справах щодо визнання недійсними охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності.

Третій напрям – правотворення в галузі охорони та захисту авторського права й суміжних прав. Необхідно удосконалити чинне законодавства у сфері авторського права й суміжних прав у частині сприяння легальному бізнесу з метою детінізації цього ринку послуг; легалізації програмного забезпечення, яке використовується в органах виконавчої влади та запровадження відкритого доступу до Державних реєстрів зареєстрованих об'єктів авторського права через мережу Інтернет.

Четвертий напрям – це кадровий супровід вирішення проблеми захисту прав інтелектуальної власності. Сьогодні надзвичайно важливою залишається необхідність підготовки спеціалістів з питань інтелектуальної власності та підвищення рівня культури у зазначеній сфері. Специфіка правотворення у сфері інтелектуальної власності повинна спиратися на сформовану правову культуру всіх верств населення.

П'ятий напрям – здійснення міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу держави та її впливу на міжнародні процеси у сфері інтелектуальної власності. Правотворення в цій сфері матиме сенс в обстоюванні національних інтересів у рамках участі України в керівних органах Всесвітньої організації інтелектуальної власності, участі в міжнародних проектах, спрямованих на розвиток малих і середніх підприємств у сфері інтелектуальної власності.

Надзвичайно важливим повинен стати аналіз реалізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з урахуванням міжнародного досвіду. Це дозволить нашій країні визначитися в доцільності приєднання до міжнародного законодавства, а також обстоювати національні інтереси щодо взаємного захисту інтересів при створенні зони вільної торгівлі з урахуванням потреб вітчизняних виробників та представників бізнесу.

Ще однією причиною недостатньої ефективності захисту права інтелектуальної власності є численні можливості уникнути відповідальності порушника за невиконання уже прийнятого судом рішення. Тому слід розглядати як позитив той факт, що з 2003 року у Вищому господарському

суді України (ВГСУ) та в апеляційних господарських судах України почали діяти спеціалізовані судові палати з розгляду справ у господарських справах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Це сприяє запровадженню ефективних механізмів реалізації законодавчих норм щодо захисту зазначених прав. Важливість діяльності спеціалізованих судових палат ВГСУ та апеляційних судів з розгляду зазначених справ доведена їх кількістю, якістю значної кількості рішень і часом, а підготовка узагальнень і роз'яснень практики застосування законодавства у справах про захист прав інтелектуальної власності слугує меті приведення законодавства України у цій сфері у відповідність до норм Цивільного кодексу України [4].

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що аналізуючи проблеми правотворення в системі охорони інтелектуальної власності на основі результатів дослідження проблем правової охорони особистих немайнових і майнових прав, правового режиму об'єктів інтелектуальної власності та правового статусу суб'єктів інтелектуальної власності, можна виявити недоліки і прогалини в системі цивільно-правової охорони особистих немайнових і майнових прав суб'єктів інтелектуальної власності, дати їм відповідну оцінку, визначити їх причини і розробити належні пропозиції та рекомендації, спрямовані на усунення виявлених недоліків та підвищення цивільно-правової охорони інтелектуальної власності.

1. Сиденко В. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми й розв'язання / В. Сиденко // Дзеркало Тижня. – № 43 (367) від 3-9 листопада 2001 р.
2. Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України Концепція державної цільової програми ліцензування (легалізації) програмного забезпечення, що використовується органами державної влади, на 2011–2015 роки.
3. Інноваційна активність промислових підприємств [on-line]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> (01.02.2007).
4. Цивільне право України. Навчальний посібник. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 480 с.